

**F. Köçərli adına Respublika
Uşaq Kitabxanası**

Uşaq hüquqlarının müdafiəsi dünyada və Azərbaycanada

Uşaq kitabxanalarında uşaq hüquqlarının təbliği mövzusunda metodik vəsait

Bakı - 2026

Tərtibçi:

Ruhiyyə Məmmədli

Uşaq hüquqlarının müdafiəsi dünyada və Azərbaycanda – Uşaq kitabxanalarında uşaq hüquqlarının təbliği mövzusunda kütləvi oxucular üçün hazırlanmış metodik vəsait/ F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası. – Bakı, 2026. – 38s.

Ünvan:AZ-1022 Bakı şəh.,S.Vurğun küç.88;

E-mail: info@clb.az.

İnternet ünvanı: www.clb.az

Uşaq hüquqlarının müdafiəsi dünyada və Azərbaycanda

“Uşaq hüquqlarının müdafiəsi” mövzusu uzun müddətdir ki, bütün dünyanın əsas müzakirə obyektlərindən birinə çevrilmişdir. Hələ XX əsrin əvvəllərindən beynəlxalq ictimaiyyət uşaqlarla bağlı problemləri nəzərə alaraq onların hüquqi və sosial vəziyyətinə diqqəti artırmağa başladı. Belə ki, 20 noyabr 1989-cu il tarixində Uşaq hüquqları Konvensiyası BMT-nin baş məclisinə təqdim edilmiş və qəbul olunmuşdur. Konvensiya 1990-cı ildə 20 dövlət tərəfindən ratifikasiya olunduqdan sonra qüvvəyə minmişdir. Konvensiya ümumilikdə 192 ölkə tərəfindən ratifikasiya edilib. Konvensiya əsasında mühüm nəzarət mexanizmi- Uşaq Hüquqları Komitəsi fəaliyyət göstərir. Komitə konvensiyanın iştirakçı dövlətləri tərəfindən 4 il müddətinə seçilən 10 ekspertdən ibarətdir. Uşaq hüquqları konvensiyası 54 maddədən təşkil olunub. Konvensiyada əks olunmuş bütün hüquqlar dörd geniş kateqoriyaya bölünür:

1. İnkişaf hüquqları – bu hüquqlar uşaqların öz potensialının tam inkişafına olan ehtiyaclarını təmin edir. Bura təhsil almaq, oynamaq, istirahət etmək, mədəni tədbirlərə cəlb edilmə və iştirak etmə, məlumat əldə etmək azad fikir və din hüquqları aiddir.
2. Müdafiə hüquqları – bu hüquqlar uşaqları müxtəlif növ zorakılıq və istismardan qorumalıdır. Həmin hüquqlar məsələn, qaçqın uşaqlara qayğının göstərilməsi, zorakılıq, cəzalandırma, hərbi münafişələrə cəlb edilmə, uşaq əməyinin istismarı, narkotik maddələrin istifadəsi və seksual istismar kimi məsələləri əhatə edir.
3. İştirak hüquqları – bu hüquqlar uşaqlara yaşadıkları cəmiyyətdə fəal iştirak etməyə imkan verir. Bunlar azad fikir söyləmək, onların həyatlarına təsir göstərən hallarda öz sözlərini demək, birləşmək və assosiasiyalar əmələ gətirməkdir.
4. Yaşamaq hüquqları – Bura uşaqların yaşamaq və bunun üçün lazımı tələbatlarını təmin etmək hüquqları aiddir. Həmçinin adekvat yaşayış standartları, qida və tibbi xidmətə nail olmaq kimi hüquqlar bura aiddir.

BMT – nin Uşaq Hüquqları Konvensiyası Azərbaycan Respublikası tərəfindən 1992-ci ildə imzalanıb və ratifikasiya edilib. Azərbaycanın komitəyə ilk hesabatı 1994-cü ildə təqdim olunmuşdur. Konvensiyada təsbit olunmuş bəzi hüquq və azadlıqlar bunlardır:

Hər bir uşaq yaşamaq üçün ayrılmaz hüquqa malikdir. Buna görə dövlət uşağın sağ qalmasını və inkişafını təmin etməyə borcludur. Uşaqlar öz valideynlərilə yaşamaq, öz baxışlarını azad ifadə etmək hüququna malikdirlər. Özü də həmin uşaqla bağlı hər hansı məsələnin həlli zamanı bu baxışlara diqqət yetirilməlidir.

Dövlət valideynlər tərəfindən müvafiq rəhbərlik şəraitində uşağın fikir, vicdan və din azadlığına hörmət etməyə borcludur.

Uşaqlar assosiasiyalara daxil olmaq və onları yaratmaq hüququna malikdirlər.

Dövlət uşağı valideynlər tərəfindən və ya uşağa qayğı üçün məsuliyyət daşıyan digər şəxs tərəfindən onunla hər hansı formada pis rəftardan qorumalı və sui-istifadə hallarının qarşısının alınması, zərərçəkənlərin müalicə olunması üçün

müvafiq sosial proqramlar hazırlanmalıdır. Qaçqın uşaqlar və qaçqın statusu almağa çalışan uşaqlar üçün xüsusi müdafiə təmin edilməlidir.

Azərbaycan Respublikasında da bir çox inkişaf etmiş dövlətlərdə olduğu kimi “Ombudsman” institutu fəaliyyət göstərir. Azərbaycanda 2001-ci il tarixində “Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə müvəkkili (Ombudsman) haqqında” konstitusiya qanunu qəbul edildi. Eyni zamanda Ombudsman təsisatının yaradılması və fəaliyyət göstərməsi üçün maddi və hüquqi baza yaradıldı.

2 iyul 2002-ci il tarixində qəbul edilmiş “Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə müvəkkili haqqında” Konstitusiya Qanununun tətbiqilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının bir sıra normativ hüquqi aktlarına Müvəkkilin fəaliyyətinin təmin edilməsi ilə bağlı müvafiq əlavə və dəyişikliklər edilib. Ombudsman Aparatı ölkədə uşaq hüquqlarının müdafiəsi sahəsində həyata keçirilən bir çox proqramlarda təmsil olunur. Aparatın əməkdaşları respublikada dövlət uşaq müəssisələrindən uşaqların ailələrə verilməsi və alternativ qayğı “Dövlət Proqramının” həyata keçirilməsi məqsədilə yaradılmış Koordinasiya şurasında Azərbaycanda Yuvenal Ədliyyənin İnkişafı proqramında uşaq hüquqlarının təbliği və müdafiəsinə həsr olunmuş layihələr, həmçinin BMT- nin Baş Assambleyasının uşaqlara dair xüsusi sessiyasının 2002-ci ilin mayında qəbul etdiyi “Uşaqlar üçün yararlı dünya” proqramının üçüncü əsas prinsipi olan “Heç bir uşağı nəzərdən qaçırmayaq” prinsipi üzrə keçirilən layihələrdə iştirak edir. Müvəkkil uşaqların təhsil hüquqlarının həyata keçirilməsinə xüsusi diqqət yetirir və rayonlara səfər zamanı məktəblərə gedərək uşaqların təhsili, onların problemləri və davamiyyəti ilə maraqlanır. Hal-hazırda bəzi regionlarda qızların təhsildən yayınması və onların erkən vaxtlarda ailə qurması halları böyük narahatlıq doğurur. Müvəkkil bu halların aradan qaldırılması məqsədilə maarifləndirmə işinin aparılması, televiziya kanallarında sosial roliklərin verilməsini və əsasən polis və prokurorluq orqanları tərəfindən bu cür hallarla rastlaşdıqda qanuna müvafiq olaraq az yaşlı qızlarla ailə quran şəxsin cinayət məsuliyyətinə cəlb olunması ilə bağlı müvafiq qurumlara tövsiyyə verib. Bu gün müstəqil Azərbaycan Respublikasında bir çox inkişaf etmiş dövlətlərdə olduğu kimi və müasir dövrümüzdə hüquqi dövlətin mühüm institutlarından sayılan Ombudsman təsisatının fəaliyyət göstərməsi Azərbaycanın hüquqi dövlət və cəmiyyət yolunda olduğunu göstərən ən mühüm amillərdəndir.

Müvəkkil fəaliyyətə başladığı ilk gündən uşaq hüquqlarının müdafiəsinə və təbliğinə, bu sahədə beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsinə xüsusi diqqət yetirir. BMT-nin Uşaq hüquqları Komitəsinin 2006-cı ildə Azərbaycan hökumətinə təqdim etdiyi tövsiyyəni nəzərə alaraq YUNİSEF-in maliyyə dəstəyilə “Uşaq hüquqlarının müdafiəsi: Ombudsman uşaq hüquqları sahəsində işinin gücləndirilməsi” layihəsi texniki resurslarla təmin olunaraq 2006-cı ildə Müvəkkilin yanında Uşaq Hüquqları mərkəzi yaradıldı. Mərkəz tərəfindən uşaq hüquqlarının qorunması; müvəkkilin uşaq hüquqlarına dair qəbul etdiyi şikayətlərin təhlili BMT-nin Uşaq Hüquqları Konvensiyasının milli qanunvericiliyin həyata keçirilməsinin monitorinqi, yaş və gender amilləri nəzərə alınaraq uşaq hüquqlarının tədrisi üzrə müvafiq modulların və proqramların hazırlanması, uşaq hüquqları ilə bağlı maarifləndirmə işinin gücləndirilməsi, KİV-də uşaq hüquqlarının pozulması hallarını əks etdirən məlumatların monitorinqinin aparılması dövlət müəssisələrində

(uşaq evləri, internat məktəbləri, polis şöbələrində qanunla münaqişədə olan uşaqların saxlandığı müəssisələrdə) uşaqlara qarşı baş verən zorakılıq hallarının araşdırılması uşaq hüquqlarının müddətinə dair beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi habelə digər vəzifələrin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulub.

Azərbaycan Respublikasında “Uşaq hüquqlarının müdafiəsinə dair qanun” 1988-ci il may ayının 19-da qəbul olunmuşdur. Qanuna əsasən hər bir uşağın zəruri maddi-təminat hüququ, vicdan fikri, söz azadlığı, təhsil, tərbiyə almaq, həyat və sağlamlığın mühafizəsi və s. kimi hüquqları vardır. Qanunda göstərildiyi kimi uşaq evlərində internat tipli uşaq müəssisələrində uşaqların təlim-tərbiyəsinə görə həmin müəssisənin rəhbərləri məsuliyyət daşıyırlar. Uşaqların xüsusi tərbiyə müəssisələrinə və ya ixtisaslaşmış tibb müəssisələrinə göndərilməsinə yalnız Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada yol verilir. Qaçqın və ya məcburu köçkün olan uşaqların isə müvafiq status almaq hüququ vardır. Dövlət onları lazımi müdafiə və humanitar yardımla təmin etmək üçün təcili müvafiq tədbirlər görür. Belə uşaqların valideynlərinin axtarılmasını təşkil edir, bu məqsədlə beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq edir, qeyri-dövlət təşkilatlarının fəaliyyətinə zəruri kömək göstərir.

Göründüyü kimi uşaq hüquqlarının müdafiəsi məsələsi daima dövlətimizin diqqət mərkəzindədir. 2009-cu ilin “Uşaq ili” elan olunması da təsadüfi deyil. Bu sahədə prezidentimiz İlham Əliyev cənabları və H.Əliyev Fondunun prezidenti YUNESKO və İSESKO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban Əliyevanın xidmətləri əvəzsizdir. Yarandığı gündən cəmiyyətin ictimai-siyasi həyatında fəal mövqe tutmaqla uşaq problemlərinin həlli istiqamətində bir-birindən əhəmiyyətli layihələr həyata keçirən Heydər Əliyev Fondunun təcrübəsi hər bir təşkilat, vətəndaş üçün nümunəvidir. Uşaq evləri və internat məktəblərinin ən müasir səviyyədə təşkili üçün uşaq evləri və internat məktəblərində yenidənqurma və bərpa işlərinə diqqəti artıran Mehriban xanım Əliyeva uşaqların sağlam və problemsiz böyüməsi üçün əlindən gələni əsirgəmir.

Uşaqlar: Azərbaycanın bu günü və gələcəyi

Uşaq hüquqlarının müdafiəsi problemi həmişə ictimaiyyəti maraqlandıran bir məsələ olmuşdur. Dünyanın bir sıra ölkələrində bu məsələ ilə ciddi məşğul olunur. Azərbaycanda da uşaq hüquqlarının müdafiəsi ilə bağlı mühüm addımlar atılmış, bir sıra qərar və qanunlar qəbul edilmişdir. İctimaiyyəti bu cəhətdən maarifləndirmək, onları öz hüquqları barədə məlumatlandırmaq kitabxanaların üzərinə düşən mühüm vəzifələrdən biridir. Bu sahədə F. Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının xidmətləri əvəzsizdir. Belə ki, kitabxanamızda keçirilən bir sıra tədbirlər uşaqların, yeniyetmələrin, hətta valideynlərin hüquqi cəhətdən maariflənməsinə kömək edir.

Kitabxanalarda kiçik yaşlı uşaqlar üçün keçirilən tədbirlərdən biri “Ucadan oxu”dur. Bu tədbir hər zaman oxucularda böyük maraq doğurur. Cəlil Məmmədquluzadənin uşaq hüquqlarından bəhs edən “Qız tərbiyəsi”, “Uşaq teatri” əsərlərinin ucadan oxunması oxucular üçün maraqlı ola bilər. Bildiyimiz kimi bu

əsərlərdə qeyd olunan uşaq hüquqları ilə bağlı problemlər müasir dövrlə də ayaqlaşır.

Uşaqların öz hüquqlarını yaxşı öyrənmələrinə nail olmaq üçün məktəblilər arasında “Mən öz hüquqlarımı yaxşı bilirəm” mövzusunda inşa müsabiqəsinin keçirilməsi yaxşı nəticələr verə bilər. Mövzunu işləyərkən uşaqlar müvafiq ədəbiyyatı oxumalı, internetdən lazımı informasiyanı almış olacaqlar. Bu da istə-istəməz onların öz hüquqları ilə bağlı məlumatlanmasına səbəb olacaq. Nəticələr yoxlanıldıqdan sonra ilk üç yerin sahibi mükafatlandırılırsa bu uşaqların öz hüquqlarını öyrənmək həvəsini daha da artırır. Eyni adda rəsm müsabiqəsinin keçirilməsi də yaxşı nəticələr verir.

Məktəblərdə valideynlərlə görüşün təşkil edilməsi də bu sahədə böyük irəliləyişlərə səbəb olar. Respublika Konstitusiyasının tələblərinə müvafiq olaraq valideynlər uşaqların və onların fiziki əqli inkişafının qayğısına qalmağa və onları vətənin layiqli vətəndaşı kimi böyütməyə borcludurlar. Valideynlər öz hüquq və vəzifələrini uşaqlarına aşılmalı və onları düzgün istiqamətləndirməlidirlər.

Uşaq hüquqlarının müdafiəsinə dair qəbul olunmuş qərarla göstərildiyi kimi yaşından, cinsindən, sağlamlığından asılı olmayaraq bütün uşaqların hüquqları bərabərdir. Belə ki, normal uşaqlar kimi əlil uşaqların da hüquqları müdafiə olunmalıdır. Belə uşaqları cəmiyyətə hazırlamaq, onların qayğısına qalmaq lazımdır. Azərbaycanda “Ümman”, “Göy qurşağı”, “Birliyə doğru” adlı bir sıra təşkilatlar fəaliyyət göstərir ki, həmin təşkilatlar məhz əlil uşaqların hüquqlarının müdafiəsi, onların problemləri ilə məşğul olurlar. Əlil uşaqları cəmiyyətə hazırlamaq istəyiriksə, ilk əvvəl onların əlil deyil, uşaq olduqlarını düşünməliyik. Bununla əlaqədar olaraq Hans Xristian Andersenin “Çirkin ördək balası” əsərini səhnələşdirmək uşaqlarda maraq doğurar:

Aparıcı - Yay gəlmişdi. Şəhər kənarının çox gözəl mənzərəsi vardı. Köhnə malikanələrin divarlarından başlamış arxlara qədər ayı pəncəsi bitmişdi. Burada bir ördək qırt düşüb yumurta üstündə oturmuşdu. Nəhayət balalar başlarını qabıqdan çıxartdılar. Qoca ördək soruşdu:

Qoca ördək - Hə işlər necədir?

Ana ördək - Böyük yumurta hələ çatlamayıb.

Qoca ördək - Bu hind toyuğunun yumurtasıdır. Bundan əl çək.

Ana ördək - Yaxşısı budur ki, bir az da gözləyim.

Aparıcı - Böyük yumurta da axır ki, çatladı. Bala çıxdı. O həm böyük, həm də çirkin idi. Ertəsi gün ördək balaları ilə bağa getdi.

Başqa ördəklər: Hələ bir o balaya baxın! Gör nə eybəcərdir.

Aparıcı - Təkcə ördəklər yox, onu toyuqlar da dimdikləyir, itələyir, acıqlandırır. Ördəkcik nə edəcəyini bilmirdi.

Ördəkcik - Kaş belə çirkin doğulmayaydım. Quşlar mənə gülməyəydilər.

Bacı-qardaşları - A kifir kaş ki, səni pişik aparaydı.

Ana ördək - Gözlərim səni görməyəydi.

Aparıcı - Nəhayət ördəkcik qaçdı. O başqa ördəklərlə rastaşdı.

Ördəklər - Sən nə kifirsən? Bizimlə bir cinsdən olmaq fikrinə düşməyəsən ha!

Aparıcı - Ördəkcik bir neçə ay bir qarının evində qaldıqdan sonra oranı da tərk etdi. Qabaqkı kimi ona hamı gülür, çirkinliyinə nifrət edirdi. Havalər soyumuşdu. Bir dəfə ördəkcik bir neçə gözəl quş gördü; hamısı qar kimi ağappaq, uzun oynaq boyunlu. Ördəkcik onları bu günə qədər gördüklərinin hamısından artıq sevmişdi. Özünün də onlar kimi ola biləcəyi fikrinə belə gəlməmişdi.

Qış idi. Bir kəndli ördəkciyi donmuş halda tapmış, arvadına aparmışdı. Lakin ördəkcik oradan da qaça bildi. Artıq yay gəlmişdi. Ördəkcik göl kənarında üç qu quşu ilə rastlaşdı. Onlara tərəf üzərək qışqırdı:

Ördəkcik - Öldürün mən!

Aparıcı - O başını aşağı saldı və birdən suda öz əksini gördü. İndi o ağ qu quşu olmuşdu. Bağa gələn uşaqlar quşlara baxıb deyirdilər:

Uşaqlar - Təzə qu quşu hamısından yaxşıdır. O həm gözəl, həm də cavandır.

Aparıcı - Qoca qu quşları da onun qarşısında baş əyirdilər. O isə tamam çaşdı və sinəsindən sevinc dolu bir nida qopdu:

Ördəkcik - Mən çirkin ördəkcik olanda bu cür xoşbəxtliyi heç ağlıma da gətirə bilməzdim.

Bildiyimiz kimi nə qədər müasir cəmiyyətdə yaşasaq da qız uşaqlarına qarşı münasibət eyni deyildir. Gələcəkdə bu kimi problemləri aradan qaldırmaq üçün şagirdlər arasında belə bir oyun keçirmək olar:

Uşaqlar- qızlar və oğlanlar olmaqla iki qrupa ayrılır. Əvvəlcə oğlanlar qızlara müəyyən əmrlər verirlər (tullanmaq, qəsdən yerə salınmış əşyanı bir neçə dəfə yerdən götürmək, qaçmaq və s.) Bu cür rəftar qızların xoşuna gəlməsə də onlar bunu etməlidirlər. Daha sonra qruplar yer dəyişdirirlər. Bu dəfə qızlar əmrlər verir və oğlanlar onları yerinə yetirməli olurlar. Oyundan sonra hər bir uşağın fikirləri tək-tək soruşulur. Aydınır ki, heç bir uşağın onunla bu cür rəftar edilməsindən xoşu gəlməyəcək. Odur ki, sonda kitabxanaçılar uşaqlara müraciət edərək bildirir:

“Uşaqlar bu oyunu keçirməkdə bizim məqsədimiz sizə insanlar arasında cinsə və yaşa görə fərq qoymamağı öyrətmək idi. Hazırda bəzi bölgələrdə qız uşaqlarının hüquqları pozularaq, erkən yaşda ailə qurmağa məcbur edilir. Onların çoxu orta məktəbi ancaq 4-5-ci sinifə kimi oxuyur. Hər il yüzlərlə qız uşağı ana bətnində ikən məhv edilir. Unutmayaq ki, hər birimiz cinsimizdən, yaşımızdan asılı olmayaraq insanıq. Hər birimizin hüquq bərabərliyi qanunla müəyyən olmuşdur. Heç birimizin digərinin həyatına müdaxilə etməyə, ona alçaldıcı münasibət göstərməyə haqqımız yoxdur.

Məktəblilərlə “Siz öz hüquqlarınızı bilirsinizmi?” adlı disputun keçirilməsi yaxşı nəticələrə gətirib çıxarar. Belə ki, uşaqlarla bu haqda söhbətin aparılması onların öz hüquqları haqqında olan məlumatını artırır. Tədbirə hər hansı bir uşaq hüquqları təşkilatının nümayəndəsini dəvət edərək uşaqları maraqlandıran sualların cavablandırılmasına şərait yaratmaq da məqsədə uyğundur. Uşaqlarla onların hüquqlarından danışarkən slaydlardan istifadə olunması, onların öz hüquqlarını daha

yaxşı başa düşmələrinə yardımçı olar. Bu məqsədlə müvafiq slaydları sizə təqdim edirik (Əlavə-1).

Ancaq uşaqlar bəzən öz fikirlərini səsləndirməkdən çəkinirlər. Bu problemi aradan qaldırmaq üçün uşaq hüquqları ilə bağlı saytlar da fəaliyyət göstərir. Bu saytlara misal olaraq www.ombudsman.gov.az, www.humanrights-az.org, www.crlc.az, www.ngoalliance.net, www.unicef.org/azerbaijan, www.osce.org və s. kimi saytları göstərmək olar.

Bildiyimiz kimi bir çox uşaq bəzi hallarda müdafiə oluna bilmədiyi üçün onların hüquqları pozulur. Bu məqsədlə kitabxanaçıların uşaqlara müəyyən məsləhətlər verməsi, onları bu cəhətdən maarifləndirmələri gələcəkdə müsbət nəticələr verə bilər. Kitabxanaçıların aşağıdakı məsələlərlə bağlı məsləhət verməsi məqsədə müvafiqdir. Uşaqları daha yaxşı başa salmaq üçün mövzu ilə əlaqədar olan slaydları təqdim edirik (Əlavə-2).

Uşaq evdə tək olduğu zaman nə etməlidir?

Əgər evdə təksinizsə, qapını yad adamlar üçün açmayın. Qapının arxasındakı adam sizə təcili teleqram və ya məktub gəldiyini söyləsə, ondan məktubu və ya teleqramı oxumasını xahiş edin. Ancaq qapını açmayın.

Sizdən evdə tək olub-olmadığınızı soruşsalar, atanızın da evdə olduğunu, ancaq yatdığını söyləyin. Xahiş edin ki, həmin adam sonra gəlsin.

Çətinə düşəndə polisə (102-yə) və ya qaynar xəttə (916-ya) zəng edin. Telefonunuz mobil telefondursa nömrələrin qarşısında 012 nömrəsini yığın.

Telefonunuz işləmirsə və ya telefonla bağlı hər hansı bir problem yaranıbsa, onda eyvana çıxıb qonşuları köməyə çağırın.

Poçta, mağazaya, zibil atmağa getsəniz, əvvəlcə qapının gözlüyündən baxın. Yad adam görmədiyiniz təqdirdə çölə çıxın. Qısa müddətə belə olsa evdən çıxasınız, qapını açarla bağlamağı unutmayın.

Əgər lift gözləyirsinizsə, arxası divara tərəf durun. Yad adam sizin ağzınızı bağlayıb zorla liftə salsa, əlinizdəki çanta və ya zibil qabı ilə onu vurun. Daha sonra liftin “dayan” düyməsini sıxıb liftdən qaçın. Evə gələn kimi baş verənləri valideynlərinizə deməyi unutmayın.

Uşaq küçədə necə davranmalıdır?

Valideynlərinizin evdə olmadığı vaxt harasa getməli olsanız, hara getdiyinizi, nə vaxt gələcəyinizi bir vərəqə qeyd edib evdə qoymağı unutmayın.

Əgər gecikməli olsanız, evə zəng edib valideynlərinizi xəbərdar etməyi və ya onlardan sizi qarşılamalarını xahiş etməyi unutmayın.

Əgər küçədə şübhəli bir şəxs və ya bir qrup şəxs görsəniz, ondan uzaq durmağa çalışın. Yad adam sizdən müəyyən ünvanı soruşsa, həmin ünvanı ona şifahi başa salın. Soruşulan yer yolunuzun üstündə belə olsa, bunu hiss etdirməyin.

Yad bir şəxs sizə çoxdan arzusunda olduğunuz nəyi isə təklif etsə və ya nəyəsə baxmaq üçün onunla getməyinizi təklif etsə, ona etiraz edin. Onu sizin valideynlərinizin göndərdiyini belə söyləsə ona inanmayın.

Yad adamların maşınına minməməyə çalışın. Valideynlərinizin icazəsi olmadan kiminsə maşınına minsəniz və pis halla qarşılaşırsınız, sükənə çəkməklə və ya əyləci dartmaqla başqa sürücülərin diqqətini çəkə bilərsiniz.

Dərindən evə gedərkən adamların az olduğu və ya heç kəsin olmadığı yerlərlə getməyin.

Uşaqların bəzi pis vərdislərə (popiros çəkmək, spirtli içkilərdən istifadə) yiyələnməsi onların gələcək həyatını tamamilə məhv edə bilər. Bu məqsədlə kitabxanaçılar popiros, alkoqolun mənfi cəhətlərindən uşaqları məlumatlandırsalar bu uşaqların belə vərdislərdən uzaq olmalarına kömək edə bilər.

Papirosun mənfi cəhətləri.

Papiros insan həyatı üçün olduqca təhlükəlidir. Papirosun tərkibində nikotindən başqa 200-ə qədər zərərli maddə o cümlədən dəm qazı, sianid turşusu benzopiren, his və s. vardır. Papirosu çəkərkən bu maddələr ağız boşluğuna, yuxarı tənəffüs yollarına keçib bunların selikli qişasına çökür və sonra ağız suyu ilə udulub mədəyə düşür.

Papiros nəinki onu çəkən adamlar üçün zərərli, hətta onun tüstüsü havaya yığılıb ətrafdakı adamları da zəhərləyir.

Papiros çəkən adamların demək olar ki, hamısında tənəffüs yolları iltihaba uğrayır, belə adamlar öskürəkdən əziyyət çəkirlər. Qıcıqlandırıcı təsir selikli qişaların qoruyucu funksiyasını zəiflədir, çünki fəqositlər ağciyərləri xəstəlik törədən mikroblardan və tütün, tüstü ilə bədəninə düşmüş zərərli maddələrdən təmizləyə bilmir. Buna görə də popiros çəkən adamlar tez-tez soyuqdəymə və infeksiya xəstəliklərinə yoluxurlar. Papiros çəkən adamın ağciyərləri elastikliyi itirir, onun divarları kobudlaşır; buna görə də onların həyat tutmu və ventilyasiyası azalır. Nəticədə orqanizmin oksigenlə təchizi azalır, əmək qabiliyyəti xeyli aşağı düşür və ümumi əhval-ruhiyyəsi pisləşir. Müəyyən edilmişdir ki, ağciyər xəstəliyi ilə xəstələnən adamların çoxu popiros çəkən adamlardır.

Alkoqolizm.

Alkoqol və nikotin mərkəzi sinir sistemini ağır dərəcədə və həmişəlik zədələyə bilər. İçki düşkünü olan insanların ali sinir fəaliyyəti pozulur, onların yaddaşı gündən-günə zəifləyir, əllər əsməyə başlayır. Belə adamlar tədricən insanlıq simasını itirirlər. Alkoqol nəinki onu içən insanın özünə, həm də onun əhatəsində olan adamlara mənfi təsir edir. Alkoqola alışanlar çox zaman öhdələrinə düşən vəzifəyə, dostlarına, ailələrinə və uşaqlarına qarşı biganə olurlar. Əsəb xəstəliyindən əziyyət çəkən uşaqlar üzərində aparılan tədqiqatlar göstərmişdir ki, onların xəstəliyinin səbəbi çox vaxt valideynlərinin alkoqolizm xəstəliyinə tutulmalarıdır.

Uşaq hüquqlarının tapdanmasını özündə əks etdirən M.Ə.Sabirin “Oxutmuram əl çəkin”, C.Məmmədquluzadənin “İki alma”, R.Rzanın “Çörək satan qızlar” kimi əsərlərinin oxuculara tövsiyə olunması məqsədə uyğun ola bilər. Belə ki, bu əsərlərin hər birində uşaqların acınacaqlı vəziyyəti, bir parça çörək uğrunda qatlaşıqları iztirab, təhsil ala bilməmələri hazırkı dövr üçün də müəyyən qədər xarakterikdir.

Bu mövzu xarici ədəbiyyat nümayəndələrinin də hər zaman diqqət mərkəzində olmuşdur. Belə ki, Alfred dö Breanın “ Bir balaca parijlinin həyatı”, Çarlz Dikkensin “Oliver Tvist”, Çems Qrinvudun “Balaca səfil”, Viktor Hüqonun “Səfillər” əsərində uşaq hüquqları ilə bağlı mövcud problemlər işıqlandırılır. Bu ədəbiyyat nümunələrinin icmalının keçirilməsi oxucularda bu əsərlərə qarşı maraq yaradır.

Ceyms Qrinvudun müəllifi olduğu “Balaca səfil” povesti “İngilis ədəbiyyatı antologiyası” adlı iki cildli kitabın birinci cildində yer alır. Kitab Azərbaycan Respublikasının prezidenti İlham Əliyevin “Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında” 12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı ilə nəşr olunub və ölkə kitabxanalarına hədiyyə edilib. 2007-ci ildə “Şərq-Qərb” nəşriyyatında dərc olunmuş bu kitabda Daniel Defo, Robert Berns, Çarlz Dikkins, Corc Qordon Bayron kimi müəlliflərin əsərləri ilə yanaşı, Ceyms Qrinvudun “Balaca səfil” əsəri də öz əksini tapmışdır.

Əsərdə 6 yaşlı uşağın çəkdiyi iztirablardan, üzləşdiyi çətinliklərdən söhbət açılır. Əsərin qəhrəmanı olan balaca Cimmi ögey anasından qorxduğu üçün evdən qaçır və onun əzab dolu illəri bundan sonra başlayır. Müəllif onu küçədə yaşadığı şəraiti belə təsvir edir:

“Yaşadığımız yer soyuq və rütubətli idi. Ətraf elə qaranlıq idi ki, iki addımdan heç nəyi seçmək olmurdu. Heyvan mağarasına oxşayan bu yerdə adamı qorxu bürüyürdü.”

İsitmə xəstəliyindən canını qurtaran Cimmi yaşamaq üçün oğurluq etməyə belə məcbur olur. Əsərdəki hadisələr cərəyan etdikcə Cimminin tək deyil, onun kimi onlarla yurdsuz uşağın olduğunu şahidi oluruq.

Uşaqların çətin həyat şəraitindən bəhs edən əsərlərdən biri də Çarlz Dikkinsin “Oliver Twist” romanıdır. Dünya ədəbiyyatı seriyasından olan bu kitab 2005-ci ildə “Çaşıoğlu” nəşriyyatı tərəfindən nəşr olunmuşdur. Yazıçı kiçik yaşlı uşaqların çəkdiyi müsibətləri olduqca inandırıcı lövhələrlə əks etdirmişdir. Romanda Çarlz Dikkins oxucuların diqqətini ideal ictimai mühitə, xoşbəxt və ədalətli şəraitə cəlb etməyə çalışır. Əsərdə balaca Oliverin ailəsinə qovuşana qədər çəkdiyi çətinliklər öz əksini tapır ki, bununla da yazıçı uşaq xoşbəxtliyinin ancaq ailə çərçivəsində mümkünlüyünü göstərməyə çalışır.

Mövzu ilə əlaqədar əsərlərdən biri də Viktor Hüqonun “Səfillər” romanıdır.

Kitab Azərbaycan Respublikasının prezidenti İlham Əliyevin “Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında” 12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı ilə nəşr olunmuş və ölkə kitabxanalarına hədiyyə edilmişdir. Kitabın nəşri 2005-ci ildə “Öndər nəşriyyat”ı tərəfindən həyata keçirilmişdir.

Əsərdə müəllif bir çox məsələyə toxunsa da, uşaq hüquqlarının pozulması, uşaqların çətin həyat şəraiti ön planda duran problemlərdən biri kimi əks olunmuşdur. Romanda Kozetta, Qavroş, Marius kimi uşaq surətləri yer alır. Bu uşaqların hər birinin həyatı olduqca keşməkeşlidir. Belə ki, Kozetta ilə Marius sonda xoşbəxtliyə çatdıqları halda Qavroş barrikadada öldürülür.

Hazırda onlarla Qavroş kimi uşaq terrorun, müharibənin, silahlı qarşıdurmaların qurbanı olur. Bu məsələlə qarşıda duran və həll edilməsi vacib olan problemlərdən biridir. Odur ki, hər biri ayrı-ayrılıqda uşaq hüquqları, onların pozulması ilə əlaqədar olan bu əsərlərin icmalının məktəblərdə keçirilməsi tövsiyyə olunur.

Ədəbi bədii gecələr uşaq kitabxanalarında həvəslə və maraqla keçirilən tədbirlərdən biridir. Mövzu ilə əlaqədar “Xoşbəxt olsun uşaqlar” adlı ədəbi bədii gecənin ssenarisini təqdim edirik.

(Səhnənin tərtibatında dövlət bayrağımız və gerbimiz ön plandadır.) Ədəbi bədii gecə Yalçın Rzazadənin ifasında “Xoşbəxt olsun uşaqlar” mahnısı ilə açılır.

(Aparıcılar səhnəyə daxil olurlar.)

I aparıcı Salam, əziz uşaqlar! Bu tədbiri keçirməkdə əsas məqsədimiz sizi hüquqlarınız barədə məlumatlandırmaqdır. Yaddan çıxarmamalısınız ki, hər biriniz gələcəyin qurucularından birsiniz. Sizin vətənə və elə bağlılığınızdan asılı olaraq həyat mövqeyiniz müəyyənləşəcəkdir. Respublikamızın ərazi bütövlüyü hər birinizin ayrı-ayrılıqda mübarizliyinə və mətinliyinə bağlıdır.

II aparıcı Ölkəmizin ləyaqətli vətəndaşı olmaq üçün hər bir şagird söylə oxumalı və nümunəvi olmalıdır. Çünki hər uşağın gələcəyi məktəbdə aldığı bilik və bacarığından asılıdır. Konstitusiyamızın da 42-ci maddəsində göstərildiyi kimi hər bir vətəndaşın təhsil almaq hüququ vardır. Dövlətimiz hər bir uşağın pulsuz icbari ümumi təhsil almaq hüququnu təmin edir. Siz tədricən yaşa dolduqca vətəndaş kimi formalaşmağınız sürətlənir, hüquqlarınız genişləndikcə vəzifələriniz və məsuliyyətiniz artır.

(Oxuculardan biri M.Ə.Sabirin “Məktəb şagirdlərinə töhfə” şeirini söyləyir:)

Oxucu:

Ey uşaqlar, uşaqlıq əyyamı, -
Gələn əyyamın ondadır kami.

Kim ki, qeyrətə, zəhmətə alışar,
Kəsbi-irfanə ruzi şəb çalışar,

Zəhməti mayeyi-səadət olar,
Yaşadıqca həmişə rahat olar.

Kim ki, tənbelliyə məhəbbət edər,
Daim əyləncələrlə ülfət edər.

Keçirir vaxtını cəhalət ilə,
Bütün ömrü keçər səfalət ilə.

İştə, övlad, siz bu halı görün,
Bu iki vazeh ehtimalı görün;

Vəqtdən daim istifadə edin,
Elm təhsilini idarə edin;

Çalışın, biniyaz olun, çalışın!
Elm ilə sərfəraz olun, çalışın!

Gələcək günlərin səadətini –

Qazanın fəzlü fəxrü izzətini.

Sizdədir millətin ümid gözü, -
Hal ilə söyləyir sizə bu sözü.

Dinləyin yanğılı sədalərini!..
Eşidin atəşin nəvalərini!..

Oxuyun, millətin nicatı olun!
Ta ədəb baisi-həyatı olun!

I aparıcı: 16 yaşından etibarən siz hər biriniz ölkənin vətəndaşı kimi vəsiqə alır, normal əmək münasibətlərinə qoşulursunuz. Bütün bu qeyd edilənlər sizi gələcəkdə cəmiyyətin və dövlətin siyasi həyatında iştirak etmək üçün hazırlayır.

(Oxucu R. Rzanın “Qaranquş və Sərçə” şeirini deyir.)

Oxucu: Qaranquş qondu eyvanın
Düyün-düyün pərdəsinə
- Cik-cik!
Bahar gəlib, biz də gəlmişik
Baxdı bir yuva gördü.
- Cik-cik!
Kim var orda, çıxsın!
Biz gəlmişik.

Sərçə yuvadan çıxartdı başını:
- Kimdir qonaq?

Buyursun qapıda dayanmasın.
Qaqaranquş hövsələsiz qışkırdı:
- Ey, qulaq asın!
Biz qonaq deyilik.
Kimdir orda yubanmasın!

- Cik-cik!
- Biz bu yuvanı bəyənmişik

Sərçə əvvəl qulağına inanmadı
Bəlkə pis eşitdim,
Dedi: Bəlkə mətləbi qanmadım.
Yenə səs gəldi:
- Cik- cik!

-Sən çıx get. Biz gəlmişik.
Onda sərçə atılıb qabağa
Başladı quş dilində danışmağa
Xəbərin varmı?
Həmişə bahar olmur.
Gündüz göylər buludsuz

Gecələr süd aydınlıq olmur həmişə.
Mən də baharı sevirəm ancaq
Bahar dalınca qaçmamışam.
Burda qalmışam yayı da, payızı da
Mən dözmüşəm bu yerin
İstisinə soyuğuna
Dözmüşəm dən yoxuna, su yoxuna.
İndi hara, kimin qapısına gedim?

Susdu sərçə fikirli-fikirli
Bilmirəm, qaranquş utandımı, susdumu.
Yoxsa çəkilib bir tərəfə
Sərçənin dən ardınca yuvadan getməsinə pusdumu.
Ancaq sərçənin sözləri xoşuma gəldi mənim
İnsan dili bilsəydi
Bir nəğmə də öyrədərdim ona:
“Könlümün sevgili məhbubi mənim,
Vətənimdir, vətənimdir, vətənim...”

I aparıcı: 3-4 yaşından 18 yaşına kimi olan uşaqlar xırda alverlə, maşın yumaqla, dilənçilik, şüşə qabların yığılması kimi işlərlə məşğul olurlar. Belə uşaqlar tez-tez döyülməyə, işgəncələrə məruz qalırlar. İstismara məruz qalan və məktəbdən aralı düşmüş həmin uşaqların təhsil səviyyəsi də yox dərəcəsindədir. Küçədə yaşayan və işləyən uşaqların əksəriyyəti spirtli içkilərə, narkotiklərdən istifadəyə meyillidir. Belə uşaqların gələcəkdə cəmiyyətin yararlı üzvünə çevrilməsi də sual altındadır. Uşaq əməyinin belə istismarına görə qanunvericilikdə bir sıra cəzalar nəzərdə tutulmuşdur.

II aparıcı: Odur ki, əziz, uşaqlar, siz son dərəcə düşüncəli davranmalı tanımadığınız insanlarla münasibətdə ehtiyatlı olmalısınız. Hər hansı bir insanla yoldaşlıq etməzdən əvvəl onu sınamalı, davranışlarına, dilə gətirdiyi düşüncələrinə diqqət yetirməlisiniz. Valideynlərinizin icazəsi olmadan müəyyən yerlərə getməməli, pis vərdislərdən uzaq olmalısınız. Belə ki, Konstitusiyamızın da 70-ci maddəsində göstərildiyi kimi narkotik maddələr və başqa bihuşedici vasitələr insanlar, xüsusən də uşaqların sağlamlığı üçün təhlükəlidir. Təbabət elmi də sübut edir ki, bu vasitələrdən istifadə edənlər az müddətə sağlamlığını və nəhayət həyatını itirir. Narkotik və başqa bihuşedici vasitələrdən istifadə edənlər ailə qurmaq iqtidarını da itirir.

(Oxucu M.Ə.Sabirin “Rəhgüzari-məxluqatda bir möhtaci məsarif” şeirini söyləyir)

Oxucu:

Ey dərbədər gəzib ürəyi qan olan çocuq!
Bir löqmə nan üçün gözü gıryan olan çocuq!
Əşkilə abrusu da ziyan olan çocuq!
Məklubi nan qazandığı hirman olan çocuq!

Ey gövhəri-fitadə-bəgil, qal nihan hənuz,
Sərrafi-qədrdən deyil islamya hənuz,

Məşğul xurdü-xabdır ərbabi-şan hənuz,
Var ortalıqda söhbəti-dəvayi-nan hənuz,
Yox gövhəri-səadətə xahan olan çocuq!
Ey dərbədər gəzib ürəyi qan olan çocuq!

Həqli deyil o kim sənə der: var qəbahətin;
Məncə qəbahət isə olur hali millətin...
Etsəydi tərbiyat səni əhli-vilayətin,
Sailliyə qalırımdı hərgiz də rəğbətin ?!
Başsız qalıb ayaqlara üftan olan çocuq!
Ey dərbədər gəzib ürəyi qan olan çocuq!

Ey nəxleyi-vətən, əsrəf olsun bu halına
Kim, bəxşi tərbiyə edən yox nihalına
Bilməm nələr gəlir şu qaranlıq xəyalına...
Baxdıqca yalü balına yardım məlalına!
Ey vadiyi-səfaləti puyan olan çocuq!
Ey dərbədər gəzib ürəyi qan olan çocuq!

I aparıcı: Əziz uşaqlar, siz öz hüquqlarınızı nə qədər yaxşı bilsəniz qarşınıza çıxan çətinlikləri bir o qədər rahatlıqla aradan qaldıra bilərsiniz. Buna görə də öz hüquqlarınızı öyrənməyə (təhsil, azad söz, azad fikir, yaşamaq və inkişaf etmək, informasiya almaq, assosiasiyalar yaratmaq və s.) tənbəllik etməyin. Sizi maraqlandıran hər hansı bir məsələ olduqda valideynlərinizə, müəllimlərinizə, kitabxanaçılara müraciət edə bilərsiniz. Unutmayın ki, bizim gələcəyimiz siz uşaqların əlindədir.

II aparıcı: Uşaq hüquqlarının müdafiəsilə bağlı məsələlər hər zaman hörmətli prezidentimiz İlham Əliyev cənabları və onun xanımı Mehriban Əliyevanın diqqət mərkəzində olmuşdur. 2009-cu ilin “Uşaq ili” elan olunması da təsadüfi deyildi. Ölkəmizdə uşaq hüquqlarının müdafiəsinə həsr olunmuş qərar qəbul olunmuş, Konstitusiyamızın müvafiq maddələrində (42; 52; 67; 68; 70 və s.) uşaq hüququna dair məsələlər öz əksini tapmışdır. Biz inanırıq ki, dövlətimizin bu qayğıları gələcəkdə uşaqlarla bağlı olan problemlərin azalmasına səbəb olacaq.

(Oxucu Rəsul Rzanın “Gələcəyə səyahət” şeirini söyləyir).

Oxucu:

Pəncərəmi açdım sabaha:
Gördüm insanlar keçib gedir;
İllər üstündən aylar üstündən
Sərhəd dirəklərindən körpülər salınıb;
Dənizlər üstündən, çaylar üstündən
Zindan daşlarından yollar çəkilib;
Kəndlər arasında, şəhərlər arasında.
Bu yoldan keçib gedən insanlar;
Ağı da,
Sarısı da,

Qarası da.
Mən də onların içindəydim,
Siz də
Bu gün inamlı,
Sabah ümidli qəlbinizdə,
Çağurdım: -Ey qardaşlar!
Danışdıq, danışdıq, danışdıq
Tərcümansız, dilmancsız.
İnan bu sabaha,
Oğlum, qızım,
Bacım, qardaşım – İnsan!
Atam, anam – İnsan!
Yaşamaq olarmı inanmasan!..

(Tədbir dövlət himnimizin səsləndirilməsi ilə sona çatır.)

Uşaqların öz hüquqlarını nə dərəcədə bildiklərini müəyyən etmək üçün onlar arasında kiçik bir anket sorğusu və ya test keçirmək məqsədə müvafiq olar. Test suallarını açıq və qapalı veririk ki, uşaqlar öz fikirlərini çəkinmədən yazsa bilsinlər. Test anonim keçirilərsə uşaqlar öz fikirlərini daha sərbəst ifadə edə bilirlər. Çünki test anonim keçirildiyi zaman cavablar daha obyektiv olur. Bu tədbiri keçirməkdə məqsədimiz uşaqların öz hüquqlarını nə dərəcədə bildiklərini müəyyən etməkdir. Testi aşağıda təqdim edirik:

1. Uşaq Hüquqları Konvensiyası neçənci ildə qəbul olunub?

- A. 1993
- B. 1989
- C. 1997
- D. 1988

2. Uşaq Hüquqları Konvensiyasının neçə maddəsi var?

- A. 10
- B. 99
- C. 54
- D. 34

3. Uşaq Hüquqları Konvensiyasına neçə dövlət daxildir?

- A. 190
- B. 140
- C. 192
- D. 189

4. Hansı dövlətlər Uşaq Hüquqları Konvensiyasına daxil deyil?

- A. ABŞ, Somali.
- B. Azərbaycan.
- C. Rusiya, Gürcüstan.
- D. Türkiyə.

5. Uşaq Hüquqları Komitəsi harada yerləşir?

- A. Parisdə.
- B. İstanbulda
- C. Moskvada.
- D. Cenevrədə

6. Yuvenal ədliyyə nədir?

- A. Yetkinlik yaşına çatmayanların ədalət mühakiməsi.
- B. Yetkinlik yaşına çatmayanların ədalət mühakiməsi.
- C. Gənclərin ədalət mühakiməsi.
- D. Bilmirəm.

7. Aşağıdakı fikirlərdən hansı səhvdir?

- A. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 42-ci maddəsinə əsasən hər bir vətəndaşın təhsil almaq hüququ vardır.
- B. Uşaqların ictimai birliklər və ictimai özfəaliyyət orqanları yaratmaq və onlarda birləşmək hüququ vardır.
- C. Hər bir uşağın şərəf və ləyaqətini müdafiə etmək hüququ vardır.
- D. Uşaqların və uşaq ictimai özfəaliyyət orqanlarının siyasi fəaliyyətə cəlb edilməsinə icazə verilir.
- E. Hamısı.

8. İnzibati xəta törətmiş uşaqlar üçün tənbihi tədbirləri seçilərkən aşağıdakılardan hansılar nəzərə alınmalıdır?

- A. Uşağın yaşı.
- B. Həyat şəraiti.
- C. Səhhəti.
- D. Psixi inkişafı və təhsili.
- E. Hamısı.

9. Valideynlər nə vaxt valideynlik hüququndan məhrum edilə bilər?

- A. Valideynlik hüququnun ləğv edilməsi mümkün deyil.
- B. Valideyn öz hüquqlarından sui-istifadə etdikdə.

- C. Valideyn spirtli içkilər içdikdə.
- D. Valideyn narkotikdən istifadə etdikdə.

10. Düzgün variantı seçin.

- A. Uşaqların təhsil və yaşayış yerlərində Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində müəyyən edilmiş qaydada ictimai birliklər və ictimai özfəaliyyət orqanları yaratmaq və onlarda birləşmək hüquq vardır.
- B. Dövlət orqanları və bütün fiziki hüquqi şəxslər öz fəaliyyətlərində uşaqların mənafelərini üstün tutmaları tələb olunmur.
- C. Uşaqlar öz valideynlərinin maraqlarına uyğun olaraq öz istirahət növlərini müəyyənləşdirirlər.
- D. Uşaqlar 15 yaşından cinayət işlərinə görə məsuliyyətə cəlb olunur.

11. Yetkinlik yaşına çatmayan şəxsin başqasının əmlakına vurduğu ziyanı görə kim məsuliyyət daşıyır?

- A. Uşağın özü
- B. Valideynləri və ya qəyyumu
- C. Heç kim
- D. Təhsil aldığı müəssisənin rəhbərliyi.

12. Cinayət işləməyə görə insanlar neçə yaşından məsuliyyət daşıyır?

- A. 16 yaş, bəzi cinayətlər üzrə 14 yaş.
- B. 15 yaşından etibarən
- C. 18 yaşından etibarən
- D. 20 yaşından etibarən

13. Hansı fikir yalnışdır?

- A. Hər bir uşağın mənzil hüququ vardır.
- B. Hər bir 17 yaşına çatmış qızın ailə qurmaq hüququ var.
- C. Uşaqların yaşına, səhhətinə, ümumtəhsil və peşə hazırlığı səviyyəsinə uyğun olaraq əmək hüququ vardır.
- D. Bütün uşaqlar eyni hüquqa malikdir.

14. Uşaq Hüquqları Konvensiyası nədir?

- A. ABŞ-da yaşayan uşaqların konvensiya ilə müəyyən olunmuş hüquqlarını təmin edir.
- B. BMT tərəfindən qəbul edilmiş bir saziş olaraq dünyanın hər yerində yaşayan uşaqlara konvensiya ilə müəyyən edilmiş normalar üzrə hüquqları təmin edir.
- C. Ancaq inkişaf etmiş ölkələrdə yaşayan konvensiya müəyyən olunmuş

hüquqları təmin edir.

D . _____

15. Aşağıdakı fikirlərdən hansı Uşaq Hüquqları Konvensiyasında öz əksini tapmamışdır?

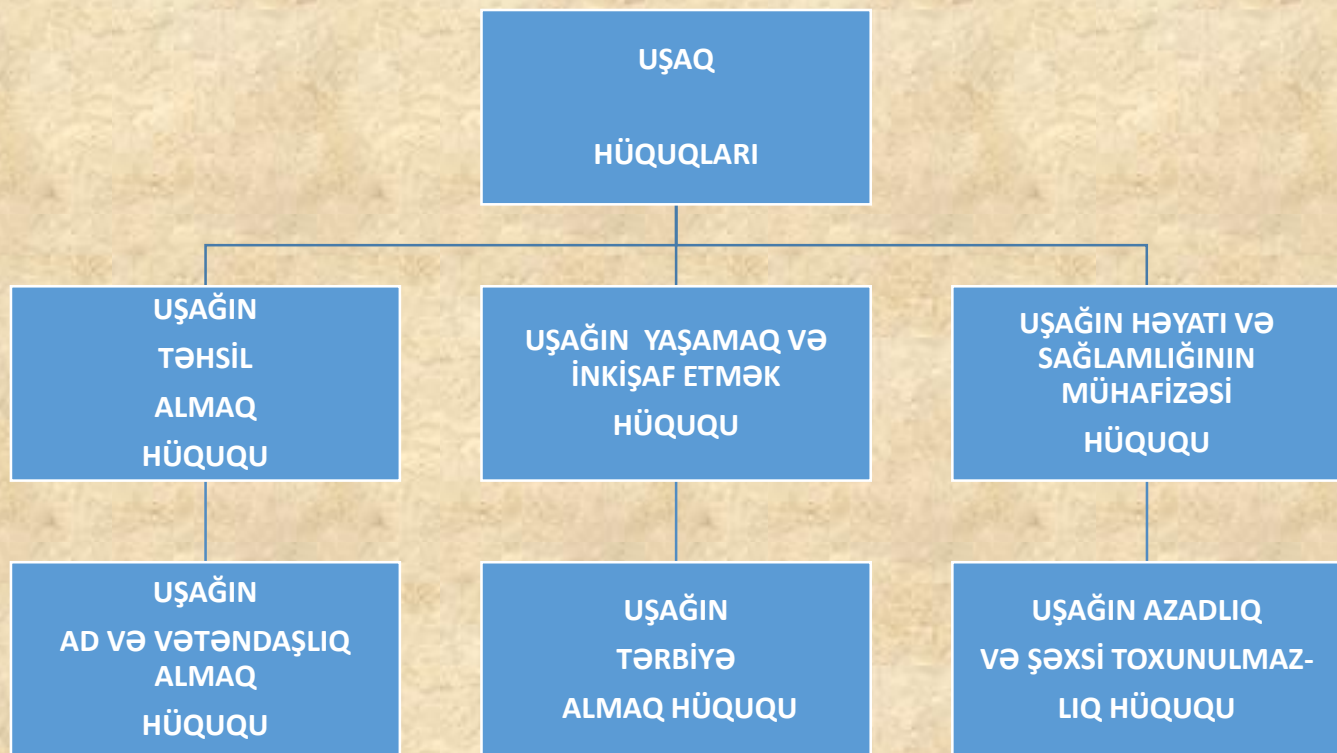
- A. Uşaqlar yaşamaq üçün fərqli hüquqlara malikdir.
- B. Uşaqlar öz valideynləri ilə yaşamaq hüququna malikdir.
- C. Hər bir uşaq yaşamaq üçün ayrılmaz hüquqa malikdir.
- D. Uşaqlar ən yüksək standartlara müvafiq olan tibbi yardım hüququna malikdir.

16. Uşaqların lazımi həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün kimlər məsuliyyət daşıyır?

- A. Dövlət
- B. Təhsil müəssisəsi
- C. Valideyn
- D. Uşaq özü

Cavablar :

1. B	6. A	11. B	16. C
2. C	7. D	12. A	
3. C	8. E	13. B	
4. A	9. B	14. B	
5. D	10. A	15. A	

TƏHSİL HÜQUQU.

**İNFORMASIYA
ƏLDƏ ETMƏK
HÜQUQU.**

**SAĞLAMLIĞIN
MÜHAFİZƏSİ
HÜQUQU.**

İCTİMAİ
TƏŞKİLATLARDA
BİRLƏŞMƏK

İSTİRAHƏT
HÜQUQU.

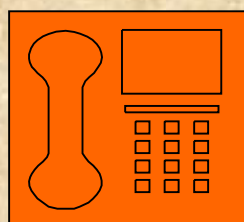
MƏNZİL
HÜQUQU.

**ƏGƏR
EVDƏ
TƏKSƏNSƏ...**

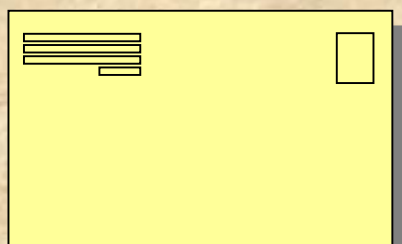
**Yad adam qapını
qırmağa çalışırsa, onda
polisə (102-yə) və ya
qaynar xəttə (916-ya)**

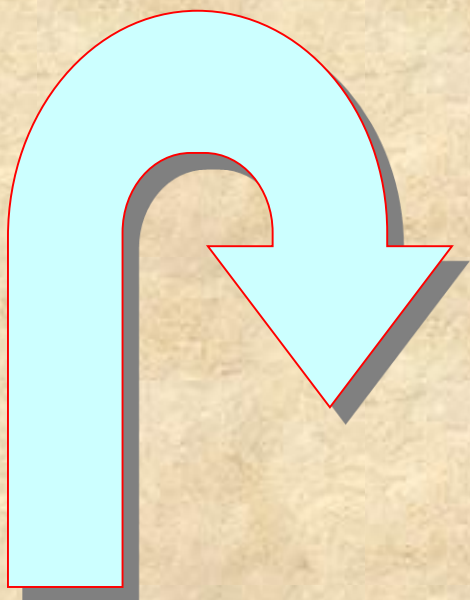
**Çətinə düşəndə
valideynlərinlə əlaqə
saxlamaq üçün nəzərdə
tutulmuş telefon
nömrəsinə zəng et.**

**Əgər tanımadığınız şəxs
sizə məktub və ya
teleqram gəldiyini
söyləyirsə, onu
qəbul etməyin.**

**Əgər harasa getməli
olsanız, qapını
bağlayıb açarı
özünüzlə götürün.**

***SƏN
KÜÇƏDƏ
OLARKƏN...***

**Səndə şübhə yaradan
insanlardan uzaq
olmağa çalış.**

**Çalış ki, yolunu
meşədən və ya
ağaclıq olan
yerlərdən
salmayasan.**

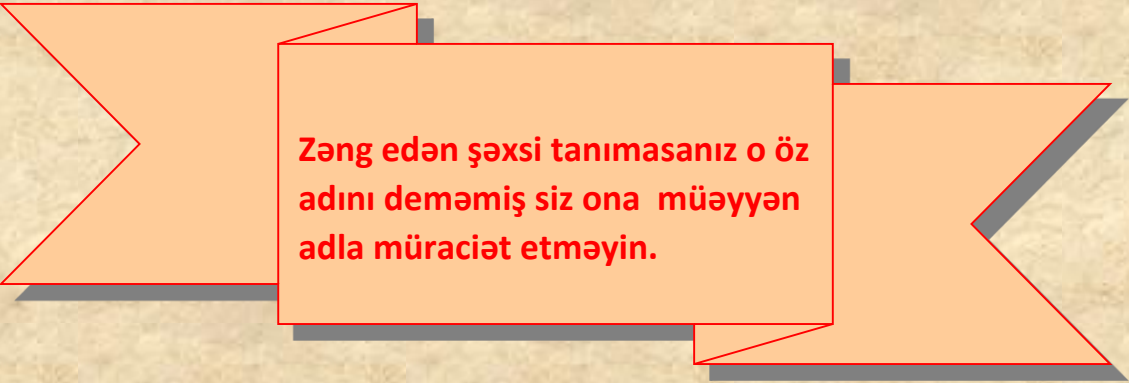
**Axşam evə qayıtmalı
olsan insanların
olmadığı və qaranlıq
yolla getməməyə
çalış.**

**Evdə tək olduğunu telefonda
hiss etdirməmək üçün...**

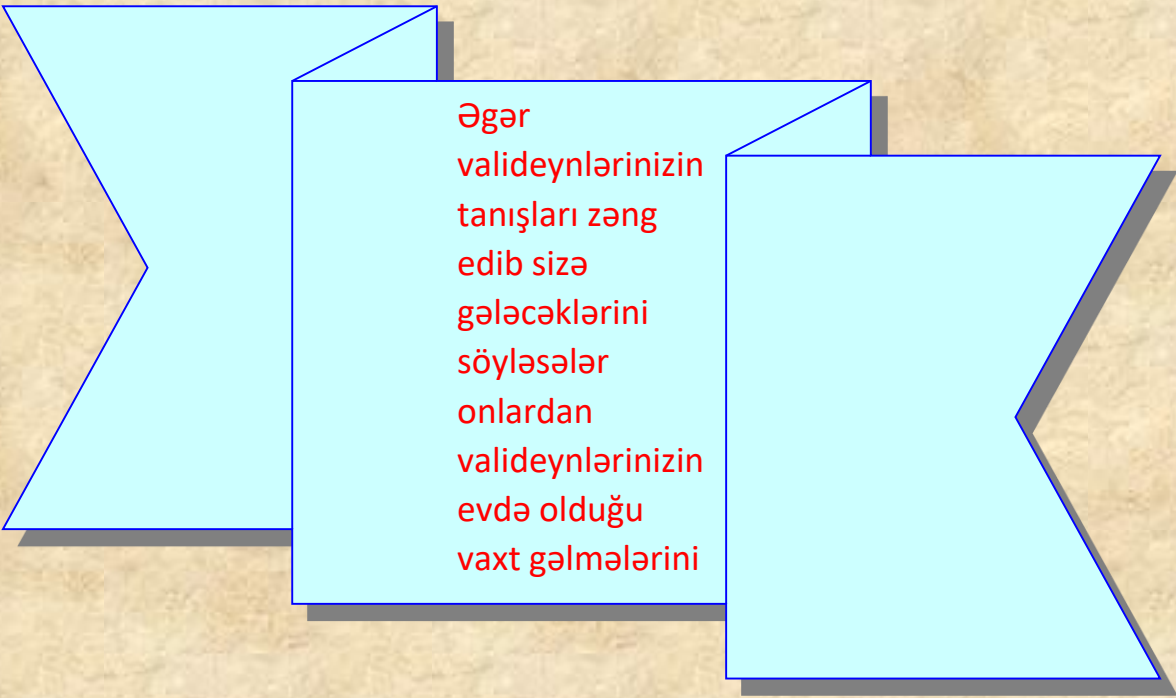

Qaynar xətt: (012) 916

**Abonent
telefon
nömrəsini səhv
yığıbsa, zəng
etmək istədiyi
nömrəni**

**Zəng edən şəxsi tanımasanız o öz
adını deməmiş siz ona müəyyən
adla müraciət etməyin.**

**Əgər
valideynlərinizin
tanışları zəng
edib sizə
gələcəklərini
söyləsələr
onlardan
valideynlərinizin
evdə olduğu
vaxt gəlmələrini**

Ədəbiyyat siyahısı.

Internetdə:

www.google.az

Kitablar:

1. İsmayılov İ., Əmirov İ. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının əsasları (9-cu sinif üçün dərslik), yenidən işlənmiş II nəşri.- B.: Təhsil, 2002.- 220 s.
2. Əliyev Ə., Cəfərov F. İ., Fərəcov Ə. N. Biologiya. İnsan. Ümumtəhsil məktəblərinin 9-cu sinfi üçün dərslik. Yenidən işlənmiş ikinci nəşri. B.: Çarşıoğlu, 2003.-272 s.
3. Xrapanyuk V.N. Dövlət və hüquq nəzəriyyəsi.- B.: Qanun, 2007.- 240 s.
4. Qılıcov İ., Məmmədov İ . Hüquq mənbələri .- B.: Araz, 2006.- 306 s.
5. M.Ə. Sabir. Hophopnamə. İki cildə. II cild.-B.: Şərq-Qərb, 2004.- 384 s.
6. Rəsul Rza. Seçilmiş əsərləri. 5 cildə. I cild.- B.: Öndər nəşriyyatı, 2005.-304 s.
7. Uşaq hüquqları üzrə praktikum. B.: Patronat-S şirkəti, 2002.- 444s.

Dövri mətbuatda:

1. Azərbaycanda inkişaf hüquqları.- 2003.- № 1 .- s. 38
2. Adilqızı N. Onlar bizim gələcəyimizdir: 2009-cu il Uşaq ilidir // Respublika. - 2009. - 18 fevral. - S.6.
3. Adilqızı N. Uşaqlara qayğı sabahımıza qayğıdır: 1 iyun Uşaqların beynəlxalq müdafiəsi günüdür // Respublika. - 2009. - 31 may. - S.4.
4. Cabbarlı A. Böyük həyatın astanasında: 2009-cu il Uşaq ili elan edilib // Azərbaycan. - 2009. - 24 yanvar. - S.5.
5. Cabbarlı A. Çinar ömrü: 2009-cu il "Uşaq ili"dir // Azərbaycan. - 2009. - 10 prel. - S.5.
6. Cabbarlı A. Günəşə boylanmış çiçəklər kimi...// Azərbaycan. - 2009. –

13 fevral. - S.13

7. Cəfərli R. Mərhəmət işığında : 2009-cu il "Uşaq ili" dir // Azərbaycan. - 2009. - 31 yanvar. - S.3. 3 fevral. - S.4.

8. Cəfərli R. "Uşaq ili" başladı: 2009-cu il İlham Əliyevin sərəncamı ilə "Uşaq ili" elan edilmişdir // Azərbaycan. - 2009. - 1 yanvar. - S.2

9. Əhmədova Ş. Uşaq ili" uşaqların hədiyyəsi // Savalan. - 2009. - iyun. - S.3.

10. Əliyeva M. Uşaqlar qayğı ilə böyüyür: 2009-cu il - Uşaq ilidir // Respublika. - 2009. -11 iyul. - S.6.

11. Əhmədova Ş."Uşaq ili" uşaqların hədiyyəsi // Savalan. - 2009. - iyun. - S.3.

12. Əliquliyev R. Virtual məkanda uşaq hüquqlarının etibarlı müdafiəsi reallığın diktə etdiyi zərurətdir: 1 iyun Uşaqların beynəlxalq müdafiəsi günüdür // Azərbaycan. - 2009. - 31 may. - S.5

13. Əliyeva İ. Azərbaycanda uşaq hüquqlarına etibarlı təminat mexanizmləri mövcuddur: BMT-nin Uşaq Hüquqları Konvensiyasının qəbulundan 20 il ötür // Azərbaycan . - 2009. - 20 noyabr. - N 260. - S.6.

14. Əliyeva İ. Azərbaycanda uşaq hüquqlarına etibarlı təminat mexanizmləri mövcuddur: BMT-nin Uşaq Hüquqları Konvensiyasının qəbulundan 20 il ötür // Azərbaycan . - 2009. - 20 noyabr. - N 260. - S.6.

16. Həmidov H. Ölkəmizdə uşaq hüquqları beynəlxalq hüquq və Azərbaycan qanunvericiliyi normalarına əsasən qorunur // Azərbaycan. - 2009. - 13 fevral. - S.13.

17. Hüseynova H. "Uşaq ili" uşaqlarımızın rifahına xidmət edir // Respublika. - 2009. - 6 fevral. - S.2.

18. Hüseynova H. "Uşaq ili" Azərbaycan uşaqlarının müdafiəsinin gücləndirilməsinə xidmət edir // Xalq qəzeti. - 2009. - 31 may. - S.5.

19. Qocayeva A. Uşaq hüquqlarının müdafiəsi günün mövzusudur: 2009-cu il Uşaq ilidir // Azərbaycan. - 2009. - 19 aprel. - S.4.

20. Məmmədəliyev C. Ümid yeri - uşaq sığınacağı: SOS uşaq kəndi // Respublika. - 2009. - 30 iyul. - S.8

21.Uşaqlar: Azərbaycanın bu günü və sabahı.-s. 45